

Поэтоним – каждое (без исключения) собственное имя художественного текста, которое 1) обозначает фиктивный (виртуальный) денотат вымышленного хронотопа, соотносенный или не соотносенный с реальными / выдуманными объектами глобального культурного контекста; 2) означает новую или “готовую” (существующую) форму; 3) осмысливается в рамках автохтонного текста.

Поэтонимогенез – поступательное движение семантики поэтонима (наращивание и объединение семантических компонентов в семему), связанный с самодвижением текста.

Поэтонимосфера – иерархическая система элементов (поэтонимов) завершенного литературного текста, интегрированных в разнородные и разноуровневые множества, которая подчинена закону художественной целостности.

Противоположность – отношения между компонентами поэтонимосферы, опирающиеся на онимную оппозицию, смоделированную противоположными (антонимическими) семами.

Противоречие – отношения 1) между элементами парадигмы поэтонима, основанное на взаимоисключающих семах, которые входят в архисему ‘двойственность’; 2) между компонентами онимного «комплекса», если внутренняя форма СИ несовместима с контекстной семантикой; 3) между составляющими поэтонимосферы, объединенными посредством сюжетной коллизии.

Репрезентирующий контекст поэтонима – контекст первого употребления к.-л. варианта наименования из состава поэтонимной парадигмы.

Разрешающий контекст поэтонима – контекст, который эксплицирует подтекстовую информацию, снимая неопределенность, неясность или неточность содержания собственного имени.

Трансформирующий контекст поэтонима – контекст, в котором происходит преобразование (угасание, утрата и др.) семантических признаков собственного имени.

Согласованные контексты собственных имен – контексты, которые 1) формируют когерентность вследствие переименования содержательных признаков поэтонимов или 2) создают формально-смысловое пересечение между элементами вторичного – исходного текста.

Представленные дефиниции призваны отразить приоритетную роль поэтонимов в создании образности и содержательной целостности художественного текста.

УДК УДК 81'367:81'373.7

ПАРАМЕТРИ АНАЛІЗУ СИНТАКСИЧНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

Г. В. Ситар

Синтаксичний фразеологізм (або фразеологізоване речення) – особливий тип речення, у якому постійний і змінний компоненти пов’язані ідіоматично і розташовані переважно фіксовано, граматичні зв’язки і прямі лексичні значення слів послаблені [Величко 1996; Всеволодова, Лим Су 2002; РГ 1980; Шмелёв 2006], наприклад: *Де там встигли?! Ну і відповідь! Оце так зустріч! Теж мені друг! Чим не подарунок?! Що за день! Який там відпочинок! Дитина є дитина. Працювати так працювати. Хліб як хліб* та ін. Такі речення належать до дієвих засобів експресивного синтаксису, за допомогою яких мовець виражає ставлення до певного предмета або явища дійсності, висловлює оцінку певної реалії або ситуації, прагне досягнути впливу на почуття слухача або читача, сформулювати в нього потрібну думку або викликати відповідну дію.

У межах такого напрямку сучасної лінгвістики, як конструкційна граматики, кожен конструкцію розглядають у єдності структури, семантики та прагматики [Fillmore, Kay, O'Connor 1988; Goldberg 1995 та ін.]. Важливим вважаємо також залучення відомостей, отриманих у результаті статистичного аналізу синтаксичних фразеологізмів на матеріалі Українського національного лінгвістичного корпусу, створеного колективом Українського мовно-інформаційного фонду НАН України.

Відповідно до цього аналіз кожної моделі синтаксичного фразеологізму охоплює такі ознаки.

I. Структурні параметри:

- 1) структурна схема речення;
- 2) тип речення за будовою;
- 3) частиномовний статус незмінного компонента;
- 4) варіанти структурної схеми;
- 5) можливість / неможливість уведення поширювачів;
- 6) членованість / нечленованість речення.

II. Семантичні ознаки:

- 1) типова семантика речення;
- 2) додаткові семантичні відтінки;
- 3) ступінь злитості компонентів;
- 4) наявність / відсутність лексичних обмежень;
- 5) образні моделі.

III. Синтаксична парадигматика речення, під якою маємо на увазі компонентний склад синтаксичної парадигми описуваної моделі речення (граматичні модифікації часу, способу, фазові, модальні та інші перетворення базової моделі речення).

IV. Прагматичні ознаки:

- 1) прагматична функція синтаксичного фразеологізму;
- 2) прагматичний статус мовця (тип відношення мовця до ситуації, тип відношення мовця до адресата);
- 3) прагматичний статус адресата (тип адресата – тип відношення адресата до ситуації, тип відношення адресата до мовця);
- 4) тип прагматичного зв'язку з іншими репліками в діалозі.

V. Семантико-парадигматичні властивості:

- 1) синтаксичні синоніми – вказівка на синонімічні зв'язки моделей синтаксичних фразеологізмів з іншими фразеологізованими моделями й традиційними реченнями;
- 2) синтаксичні омоніми – нефразеологізовані і фразеологізовані речення, побудовані за однією структурною схемою.

VI. Статистичні параметри синтаксичних фразеологізмів, які охоплюють кількісні дані щодо ступеня злитості компонентів у межах незмінної частини. Статистичний аналіз охоплює обчислення таких показників асоціації:

- 1) MI;
- 2) MI³;
- 3) MI log Freq;
- 4) t-score;
- 5) Dice;
- 6) gmean (докладно про показники асоціації див. у праці [Ситар 2015]).

Запропонована модель опису синтаксичних фразеологізмів покликана забезпечити їх всебічний аналіз та можливість відмежування від подібних або близьких мовних явищ.

Література

1. Величко 1996: Величко А. В. Синтаксическая фразеология для русских и иностранцев / А. В. Величко. – М. : Изд-во МГУ, 1996. – 96 с.
2. Всеволодова, Лим Су 2002: Всеволодова М. В., Лим Су Ён. Принципы лингвистического описания синтаксических фразеологизмов: На материале синтаксических фразеологизмов со значением оценки / М. В. Всеволодова, Ён Лим Су. – М. : МАКС Пресс, 2002. – 164 с.
3. РГ 1980: Русская грамматика: В 2-х т. – Т. 2. Синтаксис / Под ред. Н. Ю. Шведовой. – М. : Наука, 1980. – 709 с.
4. Ситар 2005: Ситар Г. В. Статистичні критерії аналізу синтаксичних фразеологізмів / Г. В. Ситар // Вісник Донецького національного університету. Серія Б. Гуманітарні науки. – Вінниця : ДонНУ, 2015. – № 1-2. – С. 245-256.
5. Шмелёв 2006: Шмелёв Д. Н. Синтаксическая членимость высказывания в современном русском языке / Д. Н. Шмелёв. – М. : URSS, 2006. – 148 с.
6. Fillmore C. J., Kay P., O'Connor M. C. Regularity and Idiomaticity in Grammatical Constructions: the Case of *let alone* / C. J. Fillmore, P. Kay, M. C. O'Connor // Language. – 1988. – 64(3). – Pp. 501–538.
7. Goldberg A. E. Constructions: A Construction Grammar Approach to Argument Structure. 1 edition / A. E. Goldberg. – University Of Chicago Press, March 15, 1995. – 271 p.

Підсекція української мови

УДК 81.367

СИНТАКСИЧНІ КОНКРЕТИЗАТОРИ В СТРУКТУРІ ПРОСТОГО УСКЛАДНЕНОГО РЕЧЕННЯ

І. О. Аксьонова

У сучасній лінгвістиці розробляються різні аспекти дослідження простого ускладненого речення. Питання конструкцій конкретизування привертало увагу багатьох мовознавців: І. М. Арібжанової, В. В. Бабайцевої, Н. С. Валгіної, І. Р. Вихованця, Є. М. Галкіної-Федорук, О. М. Гвоздева, Л. В. Захарової, Б. М. Кулика, М. Я. Оленяк, О. М. Пешковського, А. Ф. Прияткіної, О. Г. Руднева, Т. Б. Фунтової, М. М. Шанського та ін. Незважаючи на певні успіхи, компоненти зі значенням конкретизування залишаються маловивченими.

Конкретизувальні структури лінгвісти почали вивчати з II половини ХХ ст., проте і на сьогодні немає загальноприйнятого системного погляду щодо цієї категорії, також відсутня чітка наукова теорія, що є причиною нерозмежування уточнювальних членів речення із поясненням, відокремленими членами речення, однорідними членами речення, включенням і т. ін. Висока частотність використання синтаксичних конкретизаторів, необхідність їхнього ґрунтовного осмислення з позиції нових досягнень лінгвістики вимагає нових пошуків у цій галузі синтаксису.